

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ГАЛУЗІ КОМЕРЦІЙНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Анотація. Актуальність статті обумовлена необхідністю використання у національній практиці європейського інтеграційного досвіду з метою ефективного розвитку та гармонійної євроінтеграції галузі страхування. В роботі досліджені етапи інтеграційних процесів в галузі страхування в країнах ЄС. Визначено, що формування європейської системи комерційного страхування базується на трьох поколіннях директив, які гармонізують ці процеси. Приділено увагу вивченню європейських стандартів та міждержавному співробітництву з питань соціального забезпечення й захисту населення Європейського Співтовариства. Зроблено висновок, що використання та адекватна імплементація європейського досвіду в національну практику сприятиме ефективному розвитку комерційного страхування, підвищенню рівня соціальних стандартів та соціального захисту населення України.

Ключові слова: страхування, соціальне страхування, євроінтеграція, Європейський Союз.

Pozdniakova Liudmyla

National Pedagogical Dragomanov University

EUROPEAN EXPERIENCE ON INTEGRATION PROCESSES IN THE FIELD OF COMMERCIAL AND SOCIAL INSURANCE

Summary. The urgency of the article is due to the necessity of using European integration experience in national practice in order to effectively develop and harmonize the European integration of the insurance industry. The paper examines the stages of integration processes in the insurance field in the EU countries. It is determined that the formation of the European commercial insurance system is based on three generations of directives that harmonize these processes. Investigated requirements for EU insurance companies to ensure sufficient solvency margin. Analyzed and systematized metrics that are subject to control in accordance with Solvency II. General principles of formation and functioning of the European system of commercial insurance are generalized. Attention was paid to the study of European standards and interstate cooperation on social insurance and protection of the population of the European Community. The evolution of the EU legislative framework on social security and social assistance to the population has been followed. It was noted that the main objective of the European social policy is to raise the standard of living and improve the social security of the population of the member states of the Council of Europe. It is concluded that the national insurance system in its development should be based on the most successful experience of insurance development in Europe. The use of European experience should be organically linked to the national interests and the specifics of the system's development at the national level. It is concluded that the use and adequate implementation of European experience in national practice will promote the effective development of commercial insurance, raising the level of social standards and social protection of the population of Ukraine. European integration processes of the national insurance system, in particular, the identification of the stages of European integration, the identification of their characteristics and the prospects for further development, will require further study.

Keywords: insurance, social insurance, euro integration, European Union.

Постановка проблеми. На сучасному етапі в світі відбуваються активні інтеграційні процеси, метою яких є збереження миру, забезпечення економічного зростання країн та підвищення рівня життя населення. Однією із основних складових інтеграційних процесів є економічна інтеграція, яка сприяє поглибленню міжнародних відносин, посилює взаємозалежності між національними економічними системами, фінансовими ринками та суб'єктами господарювання. Перед національною страховою системою постало питання інтеграції у європейську страхову систему, що нездійснено без її реформування. Глибинне реформування національної страхової галузі має базуватися на вивченні європейського досвіду. Використання у страховій галузі європейського досвіду можливостей й переваг інтеграційних процесів, його імплементація у національну практику сприятиме ефективному розвитку та гармонійній євроінтеграції національної страхової системи. Тому вивчення європейського досвіду євроінтеграції

страхової системи слід віднести до проблемних теоретичних та практичних питань, які потребують подальшого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання та проблеми процесів євроінтеграції висвітлені у багатьох зарубіжних та вітчизняних наукових працях. Історичний огляд процесів інтеграції в Європі висвітлено у науково-довідковій літературі під керівництвом вітчизняного дослідника О. Мартинова. З точки зору економічної політики євроінтеграційні процеси дослідив вітчизняний вчений А. Беліченко. Західні вчені В. Валес та Г. Валес охарактеризували євроінтеграційні процеси з точки зору формування політики Європейського Союзу. Розвиток процесів євроінтеграції висвітлено у науково-довідковій альманахі Фішера. Західний дослідник А. Шоб приділив значну увагу особливостям проходження та результатам так званого Ламфалуссі процесу, сутність якого полягає у переході до нового режиму регулювання платоспроможності страховиків. Правові аспекти соціального страху-

вання ґрунтовно дослідив вітчизняний вчений О. Москаленко. Українські вчені М. Баймуратов та О. Савик приділили значну увагу вивченню альтернативних форм соціального страхування.

Водночас, потребує подальшого всебічного вивчення теорія та практика європейського досвіду інтеграційних процесів в галузі страхування. Імплементация цього досвіду сприятиме більш ефективному та гармонійному розвитку та євроінтеграції національної страхової системи.

Метою статті є вивчення досвіду Європи у реалізації інтеграційних процесів в галузі страхування та подальше його використання і впровадження у вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі особливо активні інтеграційні процеси відбуваються в Європі. Ідея єдиної Європи добула свого практичного втілення у другій половині ХХ ст., коли було створено Європейський Союз (далі – ЄС) на основі Маастрихтського договору, підписаного 7 лютого 1992 р. в місті Маастрихт [1, с. 410]. Створення ЄС ґрунтувалося на основі міцного союзу країн Європи з метою зміцнення миру, підвищення економічного добробуту та життєвого рівня населення.

Сучасний Європейський Союз – це наслідок тривалої, кропіткої інтеграційної діяльності та співпраці. Об'єднання європейських країн відбувалося на основі реалізації узгодженої соціально-економічної політики, яка втілювалася шляхом створення економічного та валютного союзу, зони вільної торгівлі, спільних ринків. Така згуртованість держав-членів ЄС сприяла забезпеченню їхнього сталого розвитку та потужного соціально-економічного зростання.

Інтеграційні процеси в галузі страхування в ЄС започаткувалися у 70-х роках ХХ ст. Метою цих процесів стало створення єдиного європейського страхового ринку. За для цього ЄС прийняв ряд директив, які регламентують умови ведення страхового бізнесу. Створення сумісної пруденційної основи ЄС базується на трьох поколінних директив, які гармонізують процеси страхування життя та інших видів страхування. Єдиний страховий ринок ЄС було створено в середині 90-х років після прийняття третьої Директиви Ради ЄС про страхування життя (92/96/ЄЕС) від 10 листопада 1992 року [2], а також на основі прийняття третьої Директиви Ради ЄС, яка стосується страхування, іншого, ніж страхування життя (92/49/ЄЕС) [3]. У подальшому, 5 листопада 2002 року Європейський Парламент і Рада ЄС прийняли нову Директиву 2002/83/ЄС [4], яка об'єднала всі директиви, що стосуються сфери страхування життя в єдиний текст. Згідно з Директивою 2002/83/ЄС, на рівні ЄС ідентифіковані основні відмінності між страхуванням життя та видами страхування, іншими ніж страхування життя. Ці відмінності відображені у класифікації ризиків та видів страхування.

Вимога до страхових компаній ЄС забезпечувати достатній запас платоспроможності є одним із найважливіших загальноприйнятих пруденційних норм. Вимоги щодо запасу платоспроможності вперше були запроваджені ще у 1973 році шляхом прийняття Першої Директиви Ради 73/239/ЄЕС [5], якою запроваджені вимоги до страхових компаній, які займаються видами страхування, іншими

ніж страхування життя та у 1979 році з прийняттям Першої директиви 79/267/ЄЕС [6] для страховиків, які займаються страхуванням життя. Зазначені Директиви дозволили усунути перепони щодо ведення страхової діяльності та стали першим кроком у формуванні єдиного страхового ринку на території країн-членів ЄС.

В країнах-членах ЄС до страхових компаній висувуються однакові вимоги до запасу платоспроможності – рівень платоспроможності повинен бути достатнім для забезпечення виконання компанією своїх зобов'язань. Маржу платоспроможності складають активи страхової компанії вільні від будь-яких зобов'язань з відрахуванням будь-яких нематеріальних активів. Одна третина від запасу платоспроможності становить гарантійний фонд страховика. У випадку, коли рівень маржі платоспроможності нижче рівня гарантійного фонду, наглядовий орган вимагає від страховика короткострокову фінансову схему для затвердження.

Вимоги до забезпечення платоспроможності були змінені і осучаснені в рамках пакету «Платоспроможність I» (Solvency I) на основі прийняття Директив 2002/12/ЄС і 2002/13/ЄС [7; 8], які спрямовані на вдосконалення діючих правил розрахунку вимог щодо маржі платоспроможності. Головний принцип Solvency I залишився тим самим: страховик, крім сформованих резервів, які достатні для виконання страхових зобов'язань, повинен мати ще додатковий резерв – маржу платоспроможності. Проте, слід відмітити, що, недоліком пакету «Платоспроможність I» було те, що при розрахунку величини платоспроможності не враховувалася специфіка ризиків конкретної страхової компанії. Тому, у подальшу було здійснено перегляд нормативів пакету «Платоспроможність I» з метою достеменного врахування всіх основних ризиків, з якими має справу конкретний страховик. Так, як попередня система (Solvency I) вже не відповідала сучасним викликам, Європейський парламент започаткував так званий процес Ламфалуссі (англ. Lamfalussy process) [9]. Сутність процесу Ламфалуссі полягає у переході до нового режиму регулювання платоспроможності страховиків – нормативного пакету «Платоспроможність II» (Solvency II). В зв'язку з цим, Комісія з питань послуг (англ. Commission Services) спільно із країнами-членами ЄС розпочала проєкт «Платоспроможність II» (Solvency II). Проєкт Solvency II є набагато ширшим і передбачає фундаментальний перегляд вимог до платоспроможності страховиків. В рамках Solvency II запропоновано цілком нову концепцію, яка передбачає виокремлення трьох структурних блоків, які підлягають контролю з метою гарантування платоспроможності страхових компаній (табл. 1).

Перший блок кількісних показників встановлює дві основні вимоги до капіталу: вимога до регулятивного капіталу – фактична маржа платоспроможності (SCR) і вимога до мінімального капіталу – нормативна маржа платоспроможності (MCR). Відповідно до Директиви 2009/138/ЄС [10] рівень капіталу, який дозволяє страховику покривати значні неочікувані збитки протягом найближчих 12 місяців з ймовірністю не менше ніж 99,5%, називається SCR. Саме такий рівень платоспроможності від страхових компаній, які діють на території ЄС, вимагає Директива 2009/138/ЄС.

Таблиця 1

Система показників, які підлягають контролю, відповідно до вимог Solvency II

Вимоги до фінансових ресурсів:			
Фактичної маржі платоспроможності (SCR)	Нормативної маржі платоспроможності (MCR)	Адекватності капіталу до ризиків	Оцінки ризиків (VaR)
Якісні вимоги до:			
Системи управління ризиками (ORSA – моделі)		Діяльності наглядових органів та її відповідності до вимог ЄС	
Вимоги до звітності:			
Прозорість діяльності на страховому ринку	Визначена періодичність звітності	Обов'язковість звітності щодо фінансового стану та платоспроможності СК	

Джерело: авторська розробка

У відповідності із вимогами Директиви 2009/138/ЄС, значення SCR не може бути нижчим від значення MCR. Страховик, який не дотримується порогового значення MCR і не здатний підвищити свій капітал до мінімального рівня, позбавляється ліцензії. Мінімальне значення капіталу (MCR) призначене для забезпечення 85% ймовірності достатності капіталу та коливається в межах від 25% до 45% SCR.

Другий блок якісних показників стосується системи управління ризиками, які щорічно оцінюються страховиком і контролюються регулятором. Третій блок встановлює вимоги щодо розкриття інформації достатності капіталу страховиків, дотримання ринкової дисципліни, прозорості ринку. Згідно з Директивою 2009/138/ЄС – Solvency II, розмір статутного капіталу повинен бути не меншим ніж 2,2 млн євро для страхових компаній, які займаються загальним страхуванням і 3,2 млн євро – для страхових компаній, що займаються страхуванням життя.

Метою імплементації програми Solvency II є підвищення конкурентоспроможності та фінансової безпеки страховиків на страхових ринках ЄС, впровадження якісно нового рівня управління платоспроможністю страхової організації, а також підвищення ефективності їхньої діяльності. Завдячуючи розробці та імплементації у практичну діяльність страховиків країн-членів ЄС наведених директив, було створено один з найпотужніших, конкурентних страхових ринків у світі. Щоб належним чином функціонував єдиний ринок страхових послуг, Європейському Союзу потрібно було мати спільну правову базу, яка дозволила б страховикам вільно здійснювати операції в усіх його державах. Цьому сприяло прийняття низки директив, що окреслювали умови ведення страхового бізнесу. У них визначено режим нагляду, який передбачає видачу єдиної ліцензії й виключний контроль з боку компетентного органу держави-члена ЄС, у якій зареєстрована страхова компанія.

Такий режим дозволив страховим компаніям працювати у будь-якій країні згідно з принципом вільного створення філій і вільного надання послуг. Директиви про страхову діяльність містять низку положень, що забезпечують захист прав застрахованих осіб і страхувальників, зокрема, шляхом установлення правових норм, що застосовуються до договорів страхування, укладених у ЄС, або інформації, що страховик зобов'язаний надавати страхувальникові перед укладенням і протягом періоду чинності договору страхування [11, с. 127–128].

Створення європейської системи комерційного страхування ґрунтується також на принципі чесної конкуренції, створенні рівних умов для бізнесу та відсутності монополізації ринку. Згідно з європейськими стандартами, створення системи комерційного страхування базується на принципі абсолютної мінімізації або усунення можливостей використання СК у схемах «псевдо страхування», відмивання брудних коштів, а також корупційних схемах. Узагальнені принципи, на яких здійснюється формування і функціонування європейської системи комерційного страхування представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Основні принципи формування та функціонування європейської системи комерційного страхування

Принципи	Вільне створення філій СК і надання страхових послуг
	Чесна конкуренція та рівні умови для ведення бізнесу
	Унеможливлення монополізації ринку
	Зведення до мінімуму або усунення корупційної складової
	Вільне надання страхових послуг в межах ЄС без обов'язкового створення філій СК

Джерело: авторська розробка

Європейські стандарти обов'язкового соціального страхування регламентуються такими законодавчими актами як Європейський кодекс соціального забезпечення (далі Кодекс), Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників, Європейська соціальна хартія (переглянута) та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський кодекс соціального забезпечення був прийнятий ще у квітні 1964 р. та переглянутий у листопаді 1990 р. [12]. У преамбулі Кодексу зазначається, що метою Ради Європи є «досягнення більшого єднання між її членами з ціллю, крім іншого, сприяння їхньому соціальному прогресу». Кодексом визначені мінімальні соціальні стандарти, які держави-члени Ради Європи повинні забезпечувати у зв'язку з такими соціальними ризиками, як хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійна хвороба, материнство, інвалідність, втрата годувальника, утримання дітей. Кодексом передбачено достатньо велику кількість профілактичних заходів, які спрямовані на попередження виникнення страхового випадку і мінімізації його негативних наслідків.

У грудні 1989 р. Рада Європейського Співтовариства за участю Європейської Комісії та Європейського Парламенту прийняла Хартію Співтовариства про основні соціальні права працівників [13], яка започаткувала міждержавне співробітництво з питань соціального забезпечення й захисту населення Європейського Співтовариства. Згідно з цією Хартією, кожен працівник Європейського Співтовариства має право на відповідний соціальний захист і рівень допомоги із соціального забезпечення. Для осіб, які не мають засобів для існування, надається гарантія отримання достатніх коштів й соціальної допомоги. Встановлено, що відповідальність за гарантування надання основних соціальних прав Хартії несуть в основному держави-члени у відповідності з їхньою національною практикою.

У преамбулі Європейської соціальної хартії (переглянутої) (далі – ЄСХ(п)) [14] визначена її основна мета – забезпечення без будь-якої дискримінації підвищення життєвого рівня й поліпшення соціального забезпечення населення держав, які є членами Ради Європи.

Згідно із ЄСХ (п) 1996 р., держави зобов'язані підтримувати систему соціального забезпечення на рівні, який відповідає необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення. За Хартіями 1989 і 1996 рр. «Договірні сторони також зобов'язуються: 1) докласти зусилля для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень; 2) вживати необхідних заходів шляхом укладення двосторонніх і багатосторонніх угод або в інший спосіб і відповідно до визначених у них умов для забезпечення: а) рівності між їх власними громадянами і громадянами інших держав у питаннях прав на соціальне забезпечення, включаючи збереження пільг, що надаються законодавством про соціальне забезпечення, незалежно від пересування соціально захищених осіб по територіях держав. При цьому окремі країни в кожному звітному циклі повинні подавати на розгляд Комітету незалежних експертів докази неухильного вдосконалення такої системи; б) надання, здійснення й поновлення прав на соціальне забезпечення такими засобами, як сумарний залік періодів страхування або роботи, що були здійснені за законодавством кожної з держав» [15].

У відповідності ст. 34 «Соціальне забезпечення та соціальна допомога» Хартії про основоположні права ЄС [16], ЄС визнає й поважає надання права користуватися перевагами соціального забезпечення й соціальними послугами, які захищають особу в таких випадках, як вагітність і пологи, хвороба, виробнича травма, перебування на утриманні, старість, втрата роботи тощо, відповідно до законодавства ЄС, а також національного законодавства і практики. Основними документами, які регламентують в ЄС виплати із соціального страхування, є Регламент № 1408/71 від 14 червня 1971 р. про схеми соціального страхування щодо осіб, які працюють за наймом, та їх сімей під час пересування в межах Співтовариства [17] і Регламент № 574/72 від 21 березня 1972 р., що визначає форми застосування Регламенту № 1408/71 [18]. Регламент № 1408/71 відповідає багатосторонній угоді із

соціального страхування і є вищим державним законом. Даний Регламент застосовується щодо таких сфер соціального забезпечення: допомога у зв'язку із хворобою й материнством; допомога по інвалідності, включаючи призначену для підтримання або поліпшення працездатності; пенсія за віком; допомога в разі втрати годувальника; допомога у випадку виробничих травм і професійних захворювань; допомога в разі смерті; допомога по безробіттю; допомога на сім'ю.

Значна кількість постсоціалістичних країн поставила за мету набуття повноправного членства в ЄС. Критерії для держав-кандидатів на вступ до ЄС були визначені у 1993 р. на засіданні Європейської Ради в Копенгагені [19]. Вимогами вказаних критеріїв є наявність у країни-кандидата сталих соціально-політичних інституцій, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини, захист прав меншин, політичну стабільність, відсутність територіальних спорів з іншими державами. За копенгагенськими критеріями країна-кандидат повинна мати ефективну ринкову економіку: темпи інфляції не повинні перевищувати 1,5-відсоткових пунктів; відсоткова ставка за довгостроковими кредитами не повинна перевищувати 2-відсоткових пунктів відсоткової ставки трьох країн ЄС, в яких зростання цін є найменшим; дефіцит державного бюджету не повинен перебільшувати 3% ВВП; державний борг не повинен бути більшим 60% ВВП; коливання обмінного курсу національної валюти протягом двох років не повинні бути більшими + 15% [20].

Копенгагенськими вимогами передбачається наявність у країни-кандидата розвиненої системи банківських та небанківських фінансових послуг, у тому числі, ефективної, конкурентоздатної страхової системи. Країна-кандидат також повинна бути спроможною взяти на себе зобов'язання члена ЄС, які вимагає політичний, економічний та валютний союз.

Окремої уваги потребує ключовий економічний критерій щодо набуття країною статусу асоційованого члена ЄС – рівень доходу на душу населення. Країна, яка декларує намір щодо асоціації в ЄС, має забезпечити такий рівень доходу на душу населення, який би був не меншим половини середнього рівня доходів на душу населення країн ЄС. Відповідний рівень цього показника надзвичайно важливий, так як лише населення з високим рівнем життя та купівельної спроможності здатне масштабно стимулювати через зростаюче споживання національну економіку. Безперечною значущістю для країни-кандидата є політична і соціальна стабільність країни та незначний у ній маргінальний і криміногенний прошарок населення. Досягнути цього можна лише в суспільстві з високим рівнем життя переважною більшістю населення.

Станом на кінець 2018 року номінальний ВВП на душу населення в деяких країнах ЄС становили: Німеччина – 52559,0 дол. США; Бельгія – 48245,0 дол. США; Франція – 45775,0 дол. США; Польща – 31939,0 дол. США. В країнах Балтії у 2018 році номінальний ВВП на душу населення становив: Естонія – 34096,0 дол. США; Латвія – 29901,0 дол. США; Литва – 34826,0 дол. США. В Україні у 2018 році цей показник був

у рази менший за середній показник по Євросоюзу і становив 9283,0 дол. США [21].

Аби активізувати динаміку процесу підготовки до вступу держав Центральної і Східної Європи (далі ЦСЄ) до ЄС, прибічники політики розширення всередині самого Євросоюзу ухвалили звести процес підготовки вступу до ЄС до конкретної поетапної дії. Їх основна ідея полягала в розробці стратегії підготовки до приєднання, зосередженої на наданні конкретної допомоги країнам ЦСЄ у приведенні ними свого законодавства у відповідність з законодавством ЄС [22, с. 641].

ЄС планує також затвердити 2025 рік як кінцевий термін для нової хвилі розширення своїх меж. Єврокомісією планується у 2018 році затвердити текст документу, згідно з яким, «Чорногорія та Сербія повинні бути готові до членства до 2025 року». В свою чергу Албанія, Боснія, Македонія та Косово «також повинні бути добре розвинені на своєму європейському шляху до того часу». Сербія та Чорногорія вже розпочали переговори щодо вступу до ЄС. Албанія та Македонія сподіваються зробити це у 2018 році. Перешкодою для приєднання балканських країн до ЄС можуть стати територіальні та історичні суперечки між країнами-сусідами. «ЄС не може і не буде імпортувати двосторонні суперечки, тому всі зацікавлені партнери західних балканських країн повинні врегулювати такі суперечки в терміновому порядку» [23].

У грудні 1989 р. Рада Європейського Співтовариства за участю Європейської Комісії та Європейського Парламенту прийняла Хартію Співтовариства про основні соціальні права працівників [13], яка започаткувала міждержавне співробітництво з питань соціального забезпечення й захисту населення Європейського Співтовариства. Згідно з цією Хартією, кожен працівник Європейського Співтовариства має право на відповідний соціальний захист і рівень допомоги із соціального забезпечення. Для осіб, які не мають засобів для існування, надається гарантія отримання достатніх коштів й соціальної допомоги. Встановлено, що відповідальність за гарантування надання основних соціальних прав Хартії несуть в основному держави-члени у відповідності з їхньою національною практикою.

Висновки і пропозиції. Вивчення історично-еволюційного досвіду євроінтеграційних процесів в галузі страхування, дозволило дійти висновку, що національна страхова система у своєму розвитку повинна спиратися на найбільш вдалий досвід розвитку страхування в Європі. Використання європейського досвіду повинно бути органічно пов'язане із національними інтересами і специфікою розвитку системи на національному рівні.

Подальшого вивчення потребують процеси євроінтеграції національної страхової системи, зокрема, виокремлення етапів євроінтеграції, визначення їхніх характерних ознак та перспектив подальшого розвитку.

Список літератури:

1. Мартинов А.Ю. Маастрихтський договір: Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол. В.А. Смолій (голова) та ін. Київ : Інститут історії України НАН України. Наук. думка, 2009. Т. 6 : Ла – Мі. С. 410. ISBN 978-966-00-1028-1
2. Директива Ради 92/96/ЄЕС від 10 листопада 1992 «Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосуються прямого страхування життя та про внесення змін до директив 79/267/ЄЕС і 90/267/ЄЕС». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_186 (дата звернення: 08.06.2019).
3. Директива Ради 92/49/ЄЕС від 18 червня 1992 «Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосуються прямого страхування, іншого, ніж страхування життя та про внесення змін до Директив 73/239/ЄЕС і 88/357/ЄЕС». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_290 (дата звернення: 08.06.2019).
4. Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the council of 5 November 2002 concerning life assurance. *European Communities*. 2002. L 345, pp. 0001–0051.
5. Перша Директива Ради 73/239/ЄЕС від 24 липня 1973 «Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності прямого страхування, іншого, ніж страхування життя». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_281 (дата звернення: 08.06.2019).
6. Перша директива Ради 79/267/ЄЕС від 5 березня 1979 «Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності прямого страхування життя». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_286 (дата звернення: 08.06.2019).
7. Директива 2002/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 березня 2002 «Що вносить зміни і доповнення до Директиви Ради 79/267/ЄЕС щодо вимог до запасу платоспроможності для підприємств, що займаються страхуванням життя». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_229 (дата звернення: 08.06.2019).
8. Директива 2002/13/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 березня 2002 «Про внесення змін і доповнень до Директиви Ради 73/239/ЄЕС щодо вимог до запасу платоспроможності для підприємств, що здійснюють страхування, інше аніж страхування життя». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_232 (дата звернення: 08.06.2019).
9. Schaub A. The Lamfalussy process four years on. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 2005, 13(2), pp. 110–120.
10. Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25.11.2009 «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховання (Solvency II)». URL: <http://nfp.gov.ua/content/direktivi-es.html> (дата звернення: 08.06.2019).
11. Баймуратов М.О., Савич О.С. Міжнародно-правові зобов'язання держав у сфері становлення альтернативних форм соціального страхування: монографія. Одеса: Фенікс, 2009. 280 с.
12. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) ETS N 139 Рим, 6 листопада 1990. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_651 (дата звернення: 08.06.2019).
13. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників від 9 грудня 1989, Страсбург. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_044 (дата звернення: 08.06.2019).
14. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996, Страсбург. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 08.06.2019).
15. Москаленко О.В. Проблеми реалізації прав у сфері праці та соціального забезпечення. *Право та інновації*. 2014. № 4(8). С. 134.

16. Хартія про основоположні права Європейського Союзу. Основи права Європейського Союзу : норм. матеріали / за заг. ред. М.В. Буроменського. Харків : ФІНН, 2010. С. 47–221.
17. Регламент Ради «Про застосування схем соціального страхування щодо осіб, які працюють за наймом, та їхніх сімей під час пересування в межах Співтовариства» від 14.06.1971 № 1408/71. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_653 (дата звернення: 08.06.2019).
18. Regulation (EEC) No 574/72 of the Council of 21 March 1972 fixing the procedure for implementing Regulation (EEC) No 1408/71 on the application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bc43c0c2-fc26-44fc-8711-b7f66f24d554> (дата звернення: 08.06.2019).
19. Der Fischer Weltalmanach (2007). Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag. 2006. S. 559.
20. Беліченко А.Г. Економічні засади євроінтеграційної політики України. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2008. Випуск 33. С. 206–216.
21. Список країн по ВВП на душу населення. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD_%D0%BF%D0%BE_%D0%92%D0%92%D0%9F_%D0%9F%D0%9F%D0%A1_%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D1%83%D1%88%D1%83_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F
22. Волес В., Волес Г. Творення політики в Європейському Союз / пер. з англ. Р. Ткачук. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 871 с.
23. ЄС планує наступну хвилю розширення у 2025 році. URL: <https://www.unian.ua/world/2336308-es-planue-nastupnu-hvilu-rozshirennya-u-2025-rotsi-zmi.html> (дата звернення: 08.06.2019).

References:

1. Martynov A.Yu., Smolij V.A. (golova) ta in. (2009). Maastryxtskij dogovir: Encyklopediya istoriyi Ukrainy: u 10 t. [Maastricht Treaty: Encyclopedia of Ukrainian History: 10 t]. Kyiv : Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy. Nauk. dumka. (in Ukrainian)
2. Dyrektyva Rady 92/96/YeES vid 10 lystopada 1992 «Shhodo uzgodzhennya zakoniv, pidzakonnix ta administratyvnyx polozhen, yaki stosuyutsya pryamogo straxuvannya zhyttya ta pro vnesennya zmin do dyrektyv 79/267/YeES i 90/267/YeES». [Council Directive 92/96 / EEC of 10 November 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/267/EEC]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_186 (accessed: 08.06.2019).
3. Dyrektyva Rady 92/49/YeES vid 18 chervnya 1992 «Shhodo uzgodzhennya zakoniv, pidzakonnix ta administratyvnyx polozhen, yaki stosuyutsya pryamogo straxuvannya, inshogo, nizh straxuvannya zhyttya ta pro vnesennya zmin do Dyrektyv 73/239/YeES i 88/357/YeES» [Council Directive 92/49 / EEC of 18 June 1992 relating to the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_290 (accessed: 08.06.2019).
4. Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the council of 5 November 2002 concerning life assurance. (2002). European Communities. L 345, pp. 0001–0051.
5. Persha Dyrektyva Rady 73/239/YeES vid 24 lypnya 1973 «Shhodo uzgodzhennya zakoniv, pidzakonnix ta administratyvnyx polozhen stosovno zapochatkuvannya ta vedennya diyalnosti pryamogo straxuvannya, inshogo, nizh straxuvannya zhyttya» [First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 "Concerning the approximation of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance"]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_281 (accessed: 08.06.2019).
6. Persha dyrektyva Rady 79/267/YeES vid 5 bereznya 1979 «Shhodo uzgodzhennya zakoniv, pidzakonnix ta administratyvnyx polozhen stosovno zapochatkuvannya ta vedennya diyalnosti pryamogo straxuvannya zhyttya» [First Council Directive 79/267/EEC of 5 March 1979 "Concerning the Harmonization of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct life insurance"]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_286 (accessed: 08.06.2019).
7. Dyrektyva 2002/12/YeS Yevropejskogo Parlamentu ta Rady vid 5 bereznya 2002 «Shho vnosyt zminy i dopovnennya do Dyrektyvy Rady 79/267/YeES shhodo vymog do zapasu platospromozhnosti dlya pidpryyemstv, shho zajmayutsya straxuvannyam zhyttya» [Directive 2002/12/EC of the European Parliament and of the Council of 5 March 2002 amending the Annexes to Council Directive 79/267/EEC on solvency margin requirements for life assurance undertakings]. Available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_229 (accessed: 08.06.2019).
8. Dyrektyva 2002/13/YeS Yevropejskogo Parlamentu ta Rady vid 5 bereznya 2002 "Pro vnesennya zmin i dopovnen do Dyrektyvy Rady 73/239/YeES shhodo vymog do zapasu platospromozhnosti dlya pidpryyemstv, shho zdijnsnyuyut straxuvannya, inshe anizh straxuvannya zhyttya" [Directive 2002/13/EC of the European Parliament and of the Council of 5 March 2002 amending Council Directive 73/239/EEC on requirements for the solvency margin for insurance undertakings other than life assurance"]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_232 (accessed: 08.06.2019).
9. Schaub A. (2005). The Lamfalussy process four years on. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, no. 13(2), pp. 110–120.
10. Dyrektyva 2009/138/YeS Yevropejskogo Parlamentu ta Rady vid 25.11.2009 «Pro pochatok i vedennya diyalnosti u sferi straxuvannya i perestraxuvannya (Solvency II)» [Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 "On the taking up and pursuit of the business of insurance and reinsurance (Solvency II)"]. Available at: <http://nfp.gov.ua/content/direktivi-es.html> (accessed: 08.06.2019).
11. Bajmuratov M.O., Savych O.S. (2009). Mizhnarodno-pravovi zobov'yazannya derzhav u sferi stanovlennya alternatyvnyx form socialnogo straxuvannya : monografiya [International legal obligations of the states in the field of formation of alternative forms of social insurance : a monograph]. Odesa : Feniks. (in Ukraine)
12. Yevropejskij kodeks socialnogo zabezpechennya (pereglyanutyj) ETS № 139 Rym, 6 lystopada 1990 [European Code of Social Security (revised) ETS No. 139 Rome, 6 November 1990]. Available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_651 (accessed: 08.06.2019).
13. Xartiya Spivtovarystva pro osnovni socialni prava pracivnykiv vid 9 grudnya 1989, Strasburg. [Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers of 9 December 1989, Strasbourg]. Available at: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_044 (accessed: 08.06.2019).

14. Yevropejska socialna xartiya (pereglyanuta) vid 3 travnya 1996, Strasbur. [European Social Charter (revised), May 3, 1996, Strasbourg]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (accessed: 08.06.2019).
15. Moskalenko O.V. (2014). Problemy realizaciyi prav u sferi praci ta socialnogo zabezpechennya [Problems of realization of rights in the field of labor and social security]. *Pravo ta innovaciyi*, no. 4(8), p. 134. (in Ukrainian)
16. Buromenskiy M.V. (2010). Xartiya pro osnovopolozhni prava Yevropejskogo Soyuzu. Osnovy prava Yevropejskogo Soyuzu : norm. materialy [Charter on the fundamental rights of the European Union. Fundamentals of the law of the European Union: norms. materials]. Kharkiv : FINN. (in Ukrainian)
17. Reglament Rady «Pro zastosuvannya sxem socialnogo straxuvannya shhodo osib, yaki pracuyut za najmom, ta yixnix simej pid chas peresuvannya v mezhax Spivtovarystva» vid 14.06.1971 № 1408/71 [Council Regulation No. 1408/71 of 14 June 1971 on the application of social security schemes to employed persons and their families when traveling within the Community]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_653 (accessed: 08.06.2019).
18. Regulation (EEC) No 574/72 of the Council of 21 March 1972 fixing the procedure for implementing Regulation (EEC) No 1408/71 on the application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community. Available at: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bc43c0c2-fc26-44fc-8711-b7f66f24d554> (accessed: 08.06.2019).
19. Der Fischer Weltalmanach 2007. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag. 2006. S. 559.
20. Belichenko A.G. (2008). Ekonomichni zasady yevrointegracijnoyi polityky Ukrainy [Economic principles of the European integration policy of Ukraine. Humanitarian]. *Gumanitarnyj visnyk ZDIA*, vol. 33, pp. 206–216.
21. Spysok krayin po VVP na dushu naselennya [List of countries by GDP per capita]. Available at: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD_%D0%BF%D0%BE_%D0%92%D0%92%D0%9F_\(%D0%9F%D0%9F%D0%A1\)_%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D1%83%D1%88%D1%83_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD_%D0%BF%D0%BE_%D0%92%D0%92%D0%9F_(%D0%9F%D0%9F%D0%A1)_%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D1%83%D1%88%D1%83_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F)
22. Voles V., Voles G. (2004). Tvorennya polityky v Yevropejskomu Soyuz / per. z angl. R. Tkachuk [Creating a policy in the European Union / English translation. R. Tkachuk]. Kyiv : Vyd-vo Solomiyi Pavlychko «Osnovy».
23. YeS planuye nastupnu xvilyu rozshyrennya u 2025 roci [The EU plans the next wave of expansion in 2025]. Available at: <https://www.unian.ua/world/2336308-es-planue-nastupnu-hvilyu-rozshirennya-u-2025-rotsi-zmi.html> (accessed: 08.06.2019).